

Rácz Margit

**AZ EUROLANDON BELÜLI GAZDASÁGI ÉS
GAZDASÁGPOLITIKAI HARMONIZÁCIÓS FELADATOKRÓL**

1. Bevezetés

1.1. A gazdasági és monetáris unió létrehozását az alapító dokumentumban (Maastrichti Szerződés) meghatározott működési elvek láttán a 90-es évtized egészében igen éles vita kísérte. A szakértők sokféle kifogást emeltek az EMU 1999. január 1-én történő bevezetésével kapcsolatban. A működési elvek szempontjából talán két észrevétel volt a legalapvetőbb:

- * Kételyüket fejezték ki a sikeres monetáris politika megvalósíthatósága szempontjából, mert miközben a monetáris politika az EMU-ban szupranacionális szintre került, a fiskális politika nemzeti szinten maradt.
- * A független új monetáris intézmény, az Európai Központi Bank nem önmagában felelős a monetáris politikáért, hanem együtt a tagországok jegybankjaival. Tehát létrejött az Európai Központi Bankok Rendszere. Tulajdonképpen a közös monetáris politikát ez utóbbi szervezet alakítja. A kétely az volt, hogy milyen sebességgel tud majd ez a bonyolult intézmény gyors döntéseket hozni, ha a helyzet egyszer megköveteli azt.

1.2. Gyakori volt a kritika abból a szempontból is, vajon egységes-e a megfelelő szinten az egységes belső piac. Ezen a dilemmán az értendő, hogy a piacsabályozás eszközei mennyire maradtak különbözőek nemzeti szinten, illetve milyen mértékben kerültek a bizottság hatáskörébe a versenysemleges piaci állapot zavartalan biztosítása érdekében. A 90-es évek eleje óta eltelt idő jól mutatja, hogy az egységes belső piac kiépítése egy igen hosszú folyamat, ami mindmáig nem fejeződött be. Ebből a szempontból talán a legfontosabb, elméletileg is nyitott kérdés, vajon szükséges-e az egységes piacon a nemzeti adórendszerek harmonizálása.

1.3. A fenti rövid felsorolásból is kitűnik talán, hogy az EMU az előzetesen kialakított szabályok alapján kicsit „félkész” állapotban került bevezetésre. Az első három éves működés után ma már megállapítható, hogy e félkész állapot ellenére életképesnek bizonyult. Ez pedig azt jelenti, hogy ami a sikeres működéséhez hiányzik, azt kikényszeríti. Hiszen nem valószínű, hogy a belátható időn belül az EMU-t felszámolnák. Azaz, ugyan *ex post* jelleg-

gel, de az EMU tagországi folyamatosan megoldják, ami a működés biztosítása útjában valódi akadályként éppen felmerül.

1.4. Ha arra a kérdésre keresnénk a választ, hogy hogyan lehet a monetáris unió sikerességét minősíteni, igen nehéz helyzetbe kerülnénk. Hiszen sem időben, sem térben nincs mihez hasonlítani. Az EU-t, vagy az EMU-t semmivel sem lehet igazán hitelt érdemlően (akárcsak egy-egy sajátosság vagy közösségi politika szempontjából sem) összehasonlítani, még az USA-val sem. Az EU fennállásának több mint négy évtizede alatt a döntéshozatali rendszerben, a megtermelt jövedelmek elosztási rendszerében és sok más egyébben is alapvetően megőrizte a nemzeti jelleget. Ezért az egyes integrációs lépések sikeressége nagyon másképpen alakul ki – vagy nem alakul ki – mint egy szövetségi államban, amilyen az USA. Ha például az lenne a kérdés, hogy az euró első két évében miért vesztett értékéből *cca.* 37%-ot a dollárral szemben, s vajon nem a harmonizáció nélküli fiskális és monetáris politika volt-e az ok? Nem tudnánk rá válaszolni, mert nincs mód kipróbálni, hogy a harmonizáció megléte mellett mi történne, sőt mi történt volna. Így a gazdasági és gazdaságpolitikai harmonizációs feladatok meghatározásánál meglehetősen óvatossággal kell eljárni. Elsőként azt kell áttekinteni, hogy 1999 és 2001 között miben volt sikeres, és miben volt sikertelen az EMU és az új közös pénz, az euró.

2. Az EMU bevezetése harmadik szakaszának értékelése

Nagyon röviden talán az lehetne az értékelés, hogy az Eurolandon belül az euró nagyon sikeres volt, hiszen az egyeztetett fogyasztói árindex szerint az időszak egészében 2% körül alakult az infláció, de a dollárral szemben az első két évben folyamatosan leértékelődött.

2.1. Az első számú kérdés így az, hogy miért tért el az euró belső és külső megítélése a bevezetés időszakában. Ennek feltehetően az az oka, hogy az Euroland gazdasági teljesítménye egészében alatta maradt az USA gazdasági teljesítményének. 1999-ben és 2000-ben az USA gazdasága a növekedés, az infláció szintje, a munkanélküliség nagysága, a költségvetés éves egyenlege szempontjából sokkal sikeresebb volt, mint hasonló mutatók alapján az Euroland. A kérdés akkor válik igazán érdekessé, amikor már 2001-ben is látható módon véget ért az USA II. világháború utáni leghosszabb gazdasági konjunktúrája. Ha az Euroland fejlődése ekkor relatíve jobb teljesítményeket tudna mutatni, megkezdődne az euró nemzetközi sikersorozata, ami feltehetően felértékelődését is eredményezné.

2.1.1. 2000 végén valóban megkezdődött az euró felértékelődése. Ez akkor történt meg, amikor az amerikai elnökválasztási folyamatban elhúzódó viták keletkeztek. A választás befejeződése után az euró dollárhoz viszonyított értéke nem süllyedt a 2000. őszi mélypontra, hanem ahhoz képest némi hullámmal felértékelődött maradt. (Jelen esetben ez azt jelenti, hogy egy euró meghaladja a 0,90 dollárt.)

2.2. Az Euroland adatai az első negyedévben és az egész évre vonatkozó prognózisok nem kecsegtetnek túl jó gazdasági eredménnyel 2001-re. A 12 EMU-tagország közül a négy nagyszó ország gazdasági teljesítményeivel vannak „bajok”. Elsősorban Németországról van szó. Tekintettel arra, hogy ez az ország az EU-n és az EMU-n belül a legnagyobb és az egyik legfejlettebb, ha itt valamelyik gazdasági mutató negatív irányba változik, annak jelentős hatása van az Euroland egészének teljesítményére. A német gazdaságkutató intézetek az első negyedévi eredmények alapján az eredetileg 3%-os GDP növekedési várakozást 2,5% körüli szintre módosították. Ennek két alapvető oka van. Az egyik az, hogy a felértékelődő euró nem kedvez az exportnak. A másik pedig az, hogy az USA gazdasági növekedésének mérséklődése további kedvezőtlen hatást jelent a német exportra. E mögött az érv igazságának elismerése mellett azért egy olyan probléma is meghúzódik, hogy nem kezdődött meg az informatikai felzárkózáshoz szükséges beruházás alapú növekedés Németországban.

2.2.1. Az Eurolandon belül egyre világosabbá válik, hogy a nyolc kisország gazdasági növekedése tendenciózusan meghaladja a négy nagyszó országét. Önmagában az országméret nem oka a kisebb vagy nagyobb GDP növekedési ütemnek. A kisországok gazdasági sikeressége mással függhet össze. Nevezetesen azzal, hogy az Eurolandon belül rendelkezésre álló gazdaságpolitikai eszköztárral egyik-másik kis ország bátrabban él. Ebben a bátorságban benne van a méret-specifikus előny. Hiszen az Euroland átlagos teljesítményére statisztikai súlyuk alapján a kisországok jelentéktelen hatást gyakorolnak.

2.2.2. Itt elsősorban az inflációval kapcsolatos nagyobb szabadságot érdemes hangsúlyozni. Ezzel kapcsolatosan Írországot és ebben az évben Hollandiát kell említeni. Írországból most már középtávú tendenciaként jóval magasabb a GDP növekedési üteme, mint az Euroland bármelyik országában. (Az ír gazdaság növekedési üteme átlagosan 8% körül van.) Ezt a gyors növekedést Írországból az Euroland egyesített fogyasztói árindexét kétszeresen meghaladó infláció kíséri. A bizottság részéről ezért Írországot egyre gyakrabban éri kritika, amivel az ország látható módon nem sokat törődik. 2001-ben az Eurolandon belül a legmagasabb infláció Hollandiában lesz. Nagyon furcsa fejleményről van szó. A holland gazdaságpolitika, s ezen belül a pénzügyi politika talán még a németnél is szigorúbban stabilitásorientált, azaz antiinflációs jellegű. A holland infláció mögött egyszeri adózási szabályváltoztatás áll. Mégis meg kell jegyezni, hogy az infláció emelkedésével párhuzamosan Hollandiában megemelkedett a GDP növekedési üteme is.

2.2.3. Vannak olyan prognózisok (Deutsche Bank) már az Eurolandra vonatkozóan, amelyek szerint 2000-től kezdve az Eurolandon belül megnő az inflációs divergencia. Ennek oka még nem igazán tisztázott, de nyilvánvalóan összefügg a GDP növekedésével. Van

ellenpélda is az EMU-tagországok között arra, hogy viszonylag dinamikusabb GDP-növekedés nem vezet az infláció emelkedéséhez (Ausztria).

2.3. Visszatérve az Euroland egészére, 2001 nem lesz a jelenlegi eredmények alapján az informatikai felzárkózás kezdete és az USA teljesítményéhez képest a siker éve. Sajnos ma még nem tűnik úgy, hogy a tőkeáramlások irányát jellemző trend megfordulna. Azaz nem az Eurolandból áramolna a tőke az USA-ba, hanem éppen fordítva. Erre van ugyanis szükség ahhoz, hogy az informatikai felzárkózás komolyabban megkezdődhessen az EU és az Euroland országaiban.

2.3.1. A kérdés középtávra úgy fogalmazható meg, hogy vajon az USA-ban egy esetleg elhúzódó recesszió mellett az Euroland képes-e középtávon attraktívabb gazdasági teljesítményeket nyújtani. Ez összefügg egy másik kérdéssel. Nevezetesen azzal, hogy az Euroland négy nagy országa, s ezek között is főként Németország képes-e a globalizáció követelményeihez igazodni, vagy ez az alkalmazkodási folyamat elhúzódik.

2.3.2. 2001 tavaszán az USA és az EU, s ezen belül az Euroland gazdasági sikerességét mérlegelő nemzetközi szakmai közvélemény általában úgy foglal állást, hogy az USA mindig rugalmasabban alkalmazkodott a nehéz kihívásokhoz, mint Európa. Ezért ebben a negyedévben a befektetők is nagyobb esélyt adtak annak, hogy az USA-ban gazdaságpolitikai eszközökkel (pl. adócsökkentés) meg tudják akadályozni a recessziót, mint annak, hogy az Eurolandon belül, vagy éppen az említett Németországban az állami szerepvállalás csökkenését és az ehhez szükséges nyugdíj és egészségügyi reformot végre tudják hajtani.

2.3.3. Sem az nem ítéhető meg, hogy valóban meg tudják-e állítani tartósan az eladósodott és túlértékelt részvényekkel működő amerikai gazdaságban a recessziót, sem pedig az, hogy a reformokat valóban meg tudják-e kezdeni, illetve végre tudják-e hajtani a fejlett szociális piacgazdaságokban. 2001 így ma még az olyan változások évének tűnik, amelyek még rövid távra sem becsülhetők előre. Hiszen az USA esetében példátlan volt ez a hosszú évtizednyi konjunktúra. A legfejlettebb EU-tagállamok esetében pedig elég nehéz elképzelni, hogy a jóléthez és a biztonsághoz szokott lakosság, elsősorban a növekvő számú idős népesség el tudja fogadni az állami szerepvállalás radikális visszaszorulását középtávon. A vita éles formában ma tulajdonképpen arról szól, hogy melyik nemzedéket terheljük, és melyik nemzedéknek könnyítsék a helyzetét. Érthető, hogy sem a fiatal nemzedék nem akar többletterheket vállalni idősebb korára, sem az idősebb nemzedék nem akar tradicionálisan élvezett előjogai egy részéről lemondani. Ezt a helyzetet politikailag szinte lehetetlen megoldani, különösen ha a hatalmon lévő párt a következő választásokat is meg akarja nyerni. Németországban ma ez a helyzet.

2.4. A 2001-es év a globalizáció jegyében zajlik az EU-ban és az EMU-ban egyaránt. Ez jól látszik a legutóbbi Stockholmban megrendezett EU-csúcs döntésein. A nagy infrastrukturális rendszerek további liberalizálása szerepelt többek között a csúcs napirendjén. Vegyes eredmények születtek, mert míg az energiarendszer liberalizálásában nemigen léptek előre, addig a távközlés és a légitözeledés területén komoly előrelépések születtek.

2.4.1. A globalizáció hatásaként már korábban is felismerték a szakértők, hogy a munkanélküliség mérsékléséhez a munkaerőpiac liberalizációjára van szükség. Ezt a feladatot a tagországoknak nemzeti szinten kell kezelniük, s értelemszerűen megoldaniuk is. Az Eurolandon belül is elég tarka a kép. Írországban meglehetősen liberalizált a munkaerőpiac. Belgiumban nem. Németországban nemigen mernek komolyabb lépéseket tenni, Hollandiában viszont a részmunkaidős foglalkoztatással értek el eredményeket. Az Eurolandon belül is, ahogy az EU-n belül is, vannak tradicionálisan magas (10% körüli) és tradicionálisan alacsony (5% alatti) munkanélküliségű tagországok. Kicsit anakronisztikusnak tűnik, hogy az egységes belső piacon nemzeti munkaerőpiacok működnek, legalábbis abban az értelemben, hogy tagországoként különbözik a szabályozás.

2.5. A 90-es években az EMU-ra való felkészülés kapcsán többen azért akarták elhalasztani a monetáris unió bevezetésének időpontját, mert magas volt a munkanélküliség, a munkaerőpiaci liberalizáció és az egységes belső piacon a munkaerő harmonizált szabályozása pedig hiányzott. Sokan érveltek úgy, hogy az EMU-t végső fokon egy optimális valutaövezetnek kell felfogni. Ez a valutaövezet nem tudja a termelési tényezőket optimálisan kihasználni, ha a szabad munkaerőmozgás nincs biztosítva. Márpedig mindezek a hiányosságok együttes hatásként a munkaerő szabad mozgása korlátjaként is megjelennek.

2.5.1. A munkaerővel kapcsolatos problémák és kételyek arra is példaként szolgálnak, hogy egy elmélet (nevezetesen ami az optimális valutaövezet működésére vonatkozik) alapján minősíteni az EMU-t nem lehet. Feltételezhető, hogy az Euroland ebben a sajátos „keverékben”, ami a nemzeti és szupranacionális tulajdonságok történetileg kialakult „egyvelegéből” jött létre, annak ellenére működőképes és minden valószínűség szerint tartós lesz, hogy gazdasági sikerességét ezek a hiányosságok minden bizonnyal rontják. Azt azonban nem lehet megválaszolni, hogy ilyen nemzeti tradíciók alapján a nemzeti szabályozás radikális visszaszorulása esetén egyáltalán megmaradna-e a működőképesség. Tehát ismételten hangsúlyozni kell, hogy a gazdasági és gazdaságpolitikai harmonizációs kényszerek megfogalmazásakor óvatosságnak kell lenni.

2.6. Az EMU-n belül nemcsak nagyországok és kisországok vannak, hanem relatíve gazdagabb és szegényebb országok is. Az EU egyik legnagyobb sikereként tartják számon, hogy az elmúlt harminc évben a tagországok közti fejlettségbeli különbségek csökkentek. Ennek

ellenére azonban a jóléti rendszer nagyon különbözően fejlett az egyes EU-tagországokban. A helyzetet csak bonyolítja, hogy az igen fejlett jóléti rendszer a globalizáció tükrében inkább hátránynak tűnik, mint előnynek. A különbségek megléte azonban többek között ahhoz is hozzájárult, hogy a munkaerőpiacok nemzeti maradtak. Ugyanis egy-egy ország a szociális ellátórendszerét csak saját adófizető állampolgáira akarja kiterjeszteni. Ezen a területen nyilvánvalóan nem lehet EU-szintű harmonizációt igényelni. Ennek pedig minden további munkaerő-piaci liberalizálásra negatív hatása van.

2.7. Itt érdemes újra kitérni arra, hogy tulajdonképpen az első két év működése alapján milyen gyakorlati tapasztalatok szűrhetők le a nemzeti szinten maradt fiskális politikák valós veszélyforrásairól. Maga a Maastrichti Szerződés, majd a szerződés lejárta után érvénybe lépő Növekedési és Stabilitási Paktum csak a folyó költségvetés egyenlegére vonatkozóan ír elő követelményeket. Tehát az éves költségvetés deficitje nem haladhatja meg a GDP 3%-át. Ezt a feltételt a 90-es években éppen a fejlett jóléti rendszerrel rendelkező országok tudták a legnehezebben teljesíteni. Többek között ezért is volt az általános vélemény a szakértők között, hogy az EMU létrejötte után az első években szigorú monetáris politika és laza fiskális politika lesz a jellemző. Az első két év tapasztalatai alapján a tényleges helyzet egészen más, lényegében pontosan az ellenkezője volt. A fiskális politikák az EMU 11 tagországában kivétel nélkül igen szigorúak voltak, szinte úgy tűnik, hogy ezek az országok haladnak a szufficites költségvetések felé. Ezzel szemben a monetáris politika nem volt igazán szigorú, hiszen az alacsony infláció miatt tulajdonképpen nem is volt szükség rá.

2.7.1. 2000-ben az olajárrobbanás kicsit változtatott a helyzeten a költségvetési politikák szempontjából éppen úgy, mint az Eurolandon belül várható infláció mértékének a szempontjából. Drámai változásra egyáltalán nem került sor. De a költségvetési deficitek további csökkenése átmenetileg megtorpant. Az egyeztetett fogyasztói árindex alapján pedig 2% fölé került az infláció, még hozzá érzékelhető mértékkel.

2.7.2. Nehéz megmondani, hogy mindkét tendencia szempontjából középtávon mire lehet számítani. Némi óvatossággal, de megkockáztatható az az állítás, hogy nem lesz a Növekedési és Stabilitási Paktum előírásai szerint büntetésre szükség, vagy legalábbis gyakrabban nem fog erre sor kerülni. Arra is lehet középtávon számítani, hogy az éves infláció mértéke az Eurolandon belül nem fogja meghaladni a 3%-ot, sőt inkább az a valószínű, hogy mindig közelebb lesz a 2,5%-hoz.

2.8. Ha a pénzügyi politika az elmondottak alapján ilyen antiinflációs és stabilitásorientált lesz, akkor az euró iránti felhasználói bizalomnak nőnie kell. Most még az Eurolandon sem általános az euróba vetett lakossági bizalom. Pedig 2002-ben bevezetésre kerül ez az új pénz az összes pénzfunkcióban, tehát készpénzként is felváltja a nemzeti valutákat az EMU-

ban. Az első számú kérdés az az, hogy a 2002-es készpénzként történő bevezetéséig megnő-e és általánossá válik-e a lakossági bizalom az EMU-ban vagy sem. Nehéz megmondani, hogy amikor az Euroland több százmillió lakosa kézbe kapja az eurót, elégedett lesz-e vele. Hangsúlyozni kell, hogy az euró készpénzként történő bevezetésekor egy mini bizalmi válság akár elő is fordulhat.

2.8.1. Persze, ha az USA-val szemben az Euroland gazdasága igencsak sikeres lenne és megváltozna a tőke mozgási iránya, akkor a lakossági bizalom is nagyobb és növekvő lenne az euróval kapcsolatban. Ha éppen a legnagyobb EMU-tagországokban problémás lesz a GDP növekedése vagy a foglalkoztatás színvonala, akkor feltehetően az eurót is negatívabban fogadja majd a lakosság.

2.9. A fejlettségben, a szabályozási tradíciókban, az állam hagyományos szerepvállalásában meglévő különbségek az EMU tagországai között várhatóan (ha lassan csökkennek is) tartósan megmaradnak. Ezért az adóharmonizáció, vagy a munkaerőpiac szupranacionális szabályozása minden bizonnyal olyan kérdés lesz, ami gyakran szerepel majd a különböző vitákon, sőt téma lehet az egyes EU-csúcsokon is, de valódi elmozdulás a nemzeti döntéshozatal szintjéről, legalábbis középtávon, nem várható.

3. Harmonizációs kényszerek – a gyakorlat kihívásai

A monetáris unió létrejötte automatikusan a részvény- és tőkepiac fejlődését kell, hogy maga után vonja. Méghozzá nem nemzeti jelleggel, hanem az Euroland egészében harmonizált módon.

3.1. Ez többek között azt is jelenti, hogy minden, ami mikroszinten válik szükségessé, az könnyebben valósul meg a gyakorlatban, mint ami makrogazdasági változásokat igényel. Jó példa erre az értékpapírpiac fejlődése az Eurolandon belül. Nehéz felmérni a mértékét ennek a fejlődésnek. De egy dolog azért 2001 elején biztosan megállapítható: a tőzsdekapitalizáció fejlődése megkezdődött, felgyorsul és megállíthatatlan. Ennek sok fajta következménye lesz. Először is az Eurolandon belül működő kereskedelmi bankok tevékenységének kell radikálisan átalakulnia. Tevékenységükben nagyobb jelentőséget kell kapnia a befektetési funkciónak. Egyáltalán a banki hitelek szerepét átveszi a tőzsde. Ez az angolszász típusú tőkeallokáció lassan, de gyorsuló ütemben jellemző lesz az EMU-ban is. Ezért a cégek egyre nagyobb része megy ki a tőzsdére. Ez pedig kedvező hatással lesz a külföldi tőke EMU-ba csábíthatóságára is.

3.1.1. Az Eurostat vizsgálatai alapján az EU tagországaiba attól függően áramlott 1999-ben és 2000-ben a tőke, hogy mennyire volt fejlett a tőzsde. Tehát sem az ország nagyságától, sem az ország relatív gazdagságától nem függött a tőkebeáramlás. Ezért lehet bízni abban, hogy a tőzsdekapitalizáció gyorsan fejlődik majd.

3.1.2. Arra is számítani lehet, hogy megerősödnek az ún. tőzsdeszövetségek. Érdekes módon ezek nem koncentrálnak az EMU-ra vagy az EU-ra; jellegzetesen első helyen van valamelyik nagy reményű európai tőzsde és valamelyik nagy amerikai tőzsde közti szövetség. Elsősorban a frankfurti székhelyű tőzsdék kötnek előszeretettel szövetséget a tengeren túli tőzsdékkal.

3.2. 1999-ben látványos fejlődés zajlott le az állampapírok területén, és itt merült fel először olyan homogén nemzeti szabályozás kialakítása, ami a piaci résztvevők számára mérlegelhetővé teszi az egyes nemzeti költségvetések eltérő rizikófaktorait az állampapírok árfolyamának kialakulásakor. Többek között a piaci értékítélet kialakulásához szükséges harmonizációs feladatokat fogalmazta meg a Lámfalussy Sándor vezette ún. „Bölcsek Tanácsa”. Éppen a legutóbbi Stockholmban megtartott EU-csúcs határozott úgy, hogy e tanács által javasolt intézkedések bevezetésének határidejét két évvel megrövidítik. Így a határidő 2005. helyett 2003 végéig tart.

3.2.1. A Lámfalussy Sándor vezette munkacsoport tételesen megvizsgálta, hogy az Eurolandon belüli tőkepiaci fejlődésnek milyen gátjai vannak. Utaltak arra, hogy a jogi keretfeltételeket az egységes tőkepiac létrejövétele szempontjából elengedhetetlenül szükséges mihamarabb létrehozni. A Stockholmban megtartott EU-csúcs valószínűleg azért hozta előre a határidőt, hogy ezek a nemzeti eltéréseket feloldó jogi keretszabályok mielőbb létrejöhessenek. A munkacsoport utalt arra is, hogy a tőkepiac fejlődése szempontjából nagyon fontos lenne, hogy létrejöhessenek és fejlődjenek a magánnyugdíjpénztárak. Ez pedig számos gazdag EU-tagországban a nyugdíjrendszer mindmáig alapvetően halasztott reformját sürgeti közvetett formában. A tőkepiaci egységesülést és fejlődést szorgalmazó munkabizottság fogadtatása azért volt ennyire támogató az EU-csúcson, mert talán ez a terület az, ahol a legtermészetesebb és a legelfogadottabb a nemzeti kereteket meghaladó közösségi szintű szabályozás szükségessége, sőt hasznossága.

3.3. Ahogy már a korábbiakban szó volt róla, a nemzeti adórendszerek harmonizációja többször felmerült már ugyan, de siker sosem koronázta a próbálkozást. Némi szkepticizmussal, de talán megkockáztatható egy olyan megállapítás, hogy az adórendszerek nemzeti jellege hosszabb ideig fennmarad. A kérdés az az, hogy az eltérő vállalati költségterhek az egységes belső piacon, vagy csupán az Eurolandon belül milyen folyamatokat indíthatnak el. Tekintettel arra, hogy az adó mértéke a külföldi tőke beáramlása szempontjából telephelyi előnyként vagy hátrányként jelenik meg. Ezért több szakértő utalt arra, hogy az egyes telephelyek között adóverseny alakulhat ki, s ez fogja a nemzeti adórendszereket harmonizálni. Ettől viszont valamennyi EMU-tagország kormánya erősen tart. Elég, ha arra gondolunk, hogy a kívánatos költségvetési egyenleg erőteljesen függ az adóbevételektől. Tehát egy sajátos csapdahelyzet alakult ki. Miközben a tagországok kormányai nem tudtak sem-

miféle reálisan megvalósítható adóharmonizációs tervet kialakítani, félnek attól, hogy alulról a külföldi tőke beáramlásának függvényében adóverseny formájában indul el a harmonizáció, amit elkerülni és megelőzni szerettek volna a felülről kezdeményezett fokozatos adóharmonizációval. A helyzet azért nem drámai, mert ahogy szó volt már róla, nem áramlik jelentős mértékben az Euroland országaiba külföldről a tőke.

3.3.1. Itt érdemes megjegyezni, hogy éppen a vezető EMU-tagországokban fogadtak el adóreformra vonatkozó terveket, és ezek egy részének gyakorlatban történő átültetése 2001-ben meg is kezdődött. De hangsúlyozni kell, hogy nemzeti szintű adóreformok zajlanak. Tehát az irányuk ezeknek a reformoknak ugyan megegyezik, hiszen adócsökkentés zajlik, de a mértékek és az adófajták továbbra is csak véletlenszerűen harmonizálódhatnak. Így igazán harmonizált adóreformról egyáltalán nem beszélhetünk.

3.3.2. Nehéz megmondani, hogy egy pozitív scenárió megvalósulása esetén, azaz akkor, ha valóban elindulna az információs technológiák gyors elterjesztését célzó modernizációs hullám az EU-ban, akkor milyen mértékben válna szükségessé az említettnél jóval komolyabb adóharmonizáció. (Amit az adóverseny kényszerítene ki, tehát ahogy ez már lenni szokott, az EU-szintű szabályozás *ex post* valósulna meg ismét.)

3.4. Az adóreformok feltehetően globalizációs kényszer hatására kezdődtek meg. A globalizációs kényszer elsősorban azokban az országokban érvényesül, ahol fejlett a szociális háló, magasak az adók és magas szintű az állami redisztribúció. Ez elsősorban a legfejlettebb EMU-tagországokra jellemző. A kevésbé fejlett, „periféria” országok esetében az állami szerepvállalás azáltal is szerényebb, hogy kevésbé fejlett s így kevésbé költséges az államilag garantált szociális háló. Érdekes összefüggés, hogy éppen ezen kevésbé fejlett EMU-tagországok kapják a nettó támogatást az EU közös költségvetéséből. Miközben globalizációs kényszerként a legfejlettebb tagországok kénytelenek az előbbieken vázolt, az állam szerepvállalását csökkentő reformokat végrehajtani, addig a kevésbé fejlett ún. „periféria” országokban ezzel egy némiképp ellentétes folyamat zajlik. Ezeknek az országoknak a központi költségvetésében az állami beruházási arány nem csökken, sőt viszonylag magas szinten állandósul. Kicsit úgy tűnik, mintha ezekben az országokban az állam gazdasági szerepének visszaszorulására nem is lennének rövid távú globalizációs kényszer-

3.4.1. Ezen az alapon megkockáztatható egy olyan következtetés, hogy az EU-ban és az EMU-ban minél gazdagabb és fejlettebb egy tagország, annál nagyobb globalizációs kényszerekkel kell szembenéznie. Ez fordítva is igaz, tehát minél fejletlenebb és szegényebb egy EU és EMU-tagország, annál kisebb az állami szerepvállalást illető globalizációs kényszer.

3.5. Azt a problémakört, hogy mekkora harmonizációs igény létezik az EMU bevezetése után az Euroland létrejöttével, ma még egyértelműen körülhatárolni nem lehet, hiszen összefoglalásként csak az szögezhető le, hogy az egységes tőkepiacnak mihamarabb létre kell jönnie. Az egységes munkaerőpiacnak, a harmonizált adórendszernek vagy a nemzeti költségvetésekbe kerülő források EU-költségvetésbe történő növekvő átcsoportosításának valós szükségessége és lehetősége nem prognosztizálható. Csupán az jelenthető ki, hogy ezek hiánya ronthatja az EMU nemzetközi versenyképességét.

* * * * *